

УДК 336.14

Л. В. Лисяк

Університет митної справи та фінансів

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті на основі аналізу і оцінки стану фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні визначено його основні проблеми та особливості в умовах дії негативних соціально-економічних чинників. Обґрунтовано необхідність та напрями подальшого реформування системи фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Ключові слова: соціальний захист, фінансове забезпечення, державний бюджет, місцеві бюджети, соціальні пільги.

В статье на основе анализа и оценки финансового обеспечения социальной защиты населения Украины определены его основные проблемы и особенности в условиях влияния отрицательных социально-экономических факторов. Обоснована необходимость и направления дальнейшего реформирования системы финансового обеспечения социальной защиты населения в Украине.

Ключевые слова: социальная защита, финансовое обеспечение, государственный бюджет, местные бюджеты, социальные льготы.

In article on the basis of the analysis and assessment of the state of financial provision of social protection in Ukraine defined the main problems and peculiarities in the face of negative socio-economic factors. The necessity and directions of further reforming of system of financial provision of social protection in Ukraine.

Keywords: social protection, financial security, state budget, local budgets, social benefits.

Постановка проблеми. Останні роки воєнні дії на сході країни, падіння виробництва, зростання безробіття, підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, усунення держави від регулювання цін та інші негативні чинники зумовили масове зuboжіння населення та загострили потребу в проведенні активної політики соціального захисту населення. Однією з найвагоміших складових у системі соціального захисту громадян є його фінансове забезпечення. Сучасні виклики і обмежені фінансові можливості держави потребують визнати об'єктивною необхідністю формування дієвого соціального захисту як пріоритетного напрямку у державній політиці реалізації найважливіших суспільних потреб. Це актуалізує дослідження проблем і перспектив подальшого реформування та удосконалення фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань фінансового забезпечення соціальної сфери, її фінансового регулювання присвячені праці багатьох вчених: В. В. Антропова [1], С. В. Качули [3; 4], Т. М. Кір'яна [2], Ю. В. Пасічника [2], В. А. Рудика [8], М. О. Руженського [9], І. Я. Чугунова [11] та ін. Незважаючи на існуючий науковий доробок з даної проблематики, потребують подальшого дослідження стан фінансового забезпечення соціального захисту населення в сучасних умовах та напрями його реформування з урахування викликів сучасності.

Метою статті є оцінка стану соціального захисту населення в Україні та розробка пропозицій щодо його подальшого реформування.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Конституції України соціальний захист визначено як право громадян на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом. Соціальний захист в Україні визначається як система державних гарантій щодо забезпечення прав громадян на соціальну допомогу і підтримку: право на працю, освіту, житло, відпочинок, безпечне довкілля, охорону здоров'я, достатній життєвий рівень, безпечні умови праці, заробітну плату, не нижчу за мінімально встановлені стандарти, надання матеріальної допомоги жінкам у період вагітності і пологів, допомоги у зв'язку з народженням дитини, допомоги на догляд дитини до досягнення нею трирічного віку, а також допомоги на дітей, які з тих чи інших причин позбавлені батьківського догляду і перебувають під опікою чи піклуванням, допомоги на дітей самотніми матерями, а також державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям залежно від майнового стану та сукупного доходу сім'ї та інші соціальні права людини. Державою захист надається через встановлені в законодавчому порядку соціальні гарантії та економічний механізм їх реалізації.

В. А. Рудик тлумачить соціальний захист населення як «систему заходів економічного, організаційного та правового характеру, що реалізується державою щодо громадян, які у зв'язку з настанням соціального ризику потребують матеріального забезпечення (допомоги)» [8]. У визначенні акцентується увага лише на компенсаційному характері соціального захисту. У тлумаченні В. В. Антропова соціальний захист населення – це «система управління соціальними ризиками з метою компенсації втрат, зниження чи попередження їх впливу на процес розширеного відтворення населення» [1], що найбільш повно розкриває його зміст. Адже захист має не лише компенсаційний, а й превентивний характер, його головне призначення – попередження бідності у суспільстві. Система соціального захисту забезпечує реалізацію права людини на соціальну допомогу у разі настання соціального ризику і передбачає існування системи заходів держави щодо реалізації цього права.

Дослідники вважають, що соціальне забезпечення, як захист від життєвих ризиків і фінансовий механізм перерозподілу доходів, сприяє економічному розвитку і стабільності в державі, а також відображає віру суспільства в цінність соціальної справедливості [2; 9].

Узагальнення різних підходів вчених та нормативно-правових актів дозволяє стверджувати, що в Україні існує розгалужена система соціального захисту, яка об'єднує законодавчо визначені економічні, соціальні, юридичні гарантії і права, соціальні інститути, що забезпечують їх реалізацію та відповідно формують інституційні умови підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення [2; 3; 9].

В Україні фінансування соціального захисту та соціального забезпечення здійснюється шляхом надання соціальної допомоги та соціальних послуг в установах соціального обслуговування. Закон України «Про соціальні послуги» (як нормативно-правового акту у сфері соціального захисту) соціальні послуги фінансуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, спеціальних фондів, коштів підприємств, установ та організацій, плати за соціальні послуги, коштів благодійної допомоги (пожертвувань), коштів одержувачів соціальних послуг та інших джерел, передбачених законодавством. Мережа закладів та установ, що надають соціальні послуги, налічує близько 2 тис. суб'єктів, якими обслуговується майже 2 млн. осіб [10]. Мережа комунальних установ з соціального захисту та забезпечення населення, діяльність яких фінансується за рахунок коштів місцевих бюджетів, складається з 658 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг), 290 будинків-інтернатів, 85 закладів для бездомних осіб; 692 центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; 90 за-

кладів соціального обслуговування, 15 притулків для дітей, 85 центрів соціально-психологічної реабілітації дітей [10]. Проблемою функціонування такої розгалуженої системи установ з соціального захисту та забезпечення населення є їх недофінансування із року в рік. Основна причина – використання установами соціального обслуговування населення кошторисного методу планування та фінансування, який не дозволяє орієнтувати бюджетні кошти на досягнення конкретних результатів та здійснити оцінку результативності витрат із фінансування соціальних послуг у аспекті досягнення конкретно визначених цілей. За таких умов провести ефективне реформування у напрямі децентралізації сфери соціального захисту населення доволі проблематично.

Різні форми соціального захисту населення (соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні послуги) передбачають певні методи та джерела фінансування. З огляду на досвід зарубіжних країн, джерелами фінансування соціального захисту населення можуть бути кошти державного та місцевих бюджетів, державних та недержавних соціальних фондів, суб'єктів господарювання різних форм власності, спонсорів, меценатів та домогосподарств. Це свідчить про існування багатоканальної системи фінансового забезпечення системи соціального захисту населення зарубіжних країн.

Традиційно основним джерелом фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні є державний та місцевий бюджети та позабюджетні фонди. Видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення є пріоритетом бюджетної політики України впродовж останніх десяти років. Відповідно до Бюджетного кодексу України (ст. 87–91) за рахунок державного та місцевих бюджетів здійснюється фінансування соціального захисту:

- у випадку непрацездатності;
- пенсіонерів;
- ветеранів війни та праці;
- сім'ї, дітей та молоді;
- безробітних;
- інших категорій населення.

Також за рахунок коштів бюджету здійснюються фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері соціального захисту та інша діяльність у сфері соціального захисту.

В Україні сформована переважно централізована система соціального захисту населення, про що свідчить співвідношення у зведеному бюджеті країни видатків державного і місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення. Незважаючи на те, що в європейських країнах існують різні рівні централізації системи соціального захисту, дослідники вважають, що централізована система є менш ефективною, ніж децентралізована. В Україні за період 2012–2016 рр. коефіцієнт децентралізації витрат бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення становив у середньому близько 40%.

Розподіл видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення між державним бюджетом та бюджетами органів місцевого самоврядування в Україні впродовж 2012–2016 рр. представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Видатки державного та місцевих бюджетів на соціальний захист та соціальне забезпечення в Україні, млрд. грн

Видатки	2012	2013	2014	2015	2016
Державного бюджету	50,1	56,6	57,4	72,7	106,3
Місцевих бюджетів	75,3	88,5	80,6	103,6	152,0
Зведеного бюджету	125,4	145,1	138,0	176,3	258,3

Джерело: побудовано автором за [7]

Дані табл. 1 свідчать, що розподіл видатків Державного та місцевих бюджетів України на соціальний захист та соціальне забезпечення за аналізований період здійснюється нерівномірно і практично у незмінному співвідношенні. Незважаючи на зростання частки видатків, що спрямовуються на потреби соціального захисту з державного бюджету, темпи їх росту є нижчими порівняно із темпами зростання видатків з місцевих бюджетів. Так, обсяг видатків соціального захисту та соціального забезпечення із місцевих бюджетів за 2012–2016 рр. збільшився у 2,12 рази: із 50,1 млрд. грн до 106,3 млрд. грн, а обсяги видатків з Державного бюджету України збільшилися у 2 рази, враховуючи міжбюджетні трансферти. У зв'язку з цим слід зазначити, що органи місцевого самоврядування наділені більш широкими повноваженнями щодо фінансового забезпечення соціального захисту населення, водночас, мають обмежені власні джерела і залежать від трансфертів з державного бюджету, частка яких у доходах місцевих бюджетів із року в рік збільшується [7].

В Україні триває процес перебудови державних фінансів, започаткований в 2014–2015 рр. у напрямі їх децентралізації. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні основними повноваженнями органів місцевого самоврядування базового рівня у сфері соціального захисту населення визначено забезпечення розвитку об'єктів соціального та культурного призначення та надання соціальної допомоги через територіальні центри. Структурні підрозділи територіальних органів центральних органів виконавчої влади на базовому рівні уповноважені також надавати ряд послуг соціального захисту населення, зокрема здійснювати виплату пенсій, субсидій, компенсацій, забезпечення надання пільг тощо. Такий розподіл повноважень необхідний з метою підвищення доступності та якості соціальних послуг, збільшення обсяг послуг, що надаються вразливим верствам населення, розширення потенціалу органів місцевого самоврядування щодо з соціального захисту населення громади.

Розглянемо динаміку частки видатків Зведеного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у загальній сумі видатків зведеного бюджету та у ВВП (табл. 2).

Таблиця 2

Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення у видатках зведеного бюджету та ВВП в Україні

Роки	Видатки зведеного бюджету, всього, млрд. грн	ВВП, млрд. грн	Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення		
			всього, млрд. грн	частка у загальній сумі видатків зведеного бюджету, %	частка у ВВП, %
2012	492,4	1408,9	125,3	25,5	8,90
2013	505,8	1454,9	145,1	28,69	9,97
2014	523,1	1566,7	138,0	26,38	8,81
2015	679,9	1979,4	176,3	25,93	8,91
2016	835,6	2383,2	258,3	30,91	10,84

Джерело: побудовано за [7]

Дані табл. 2 свідчать, що у 2016 р. частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП та у видатках зведеного бюджету досягла найвищого рівня та становила відповідно – 10,84% та 30,91%. Коливання видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення за аналізований період у ВВП у межах 8,81–10,84 відсотків є доволі значним та свідчить про значимість соціальної функції держави щодо соціального захисту та соціального забезпечення в Україні.

ні. Загальний обсяг фінансування соціального захисту і соціального забезпечення в Україні (з урахуванням усіх джерел) складає біля 25,4% ВВП (2015 р.). Цей показник є порівняним з багатьма зарубіжними країнами. Зокрема, в 2012 р. в Німеччині цей показник складав 25,8%, Італії – 26,4%, Угорщині – 22,1%. Набагато нижчий від України є цей показник в Ісландії – 14,0%, Ірландії – 19,8%, Канаді – 19,3%, і вищий – в Бельгії – 28,6%, Австрії – 28,1%, Данії – 29,5% [12]. Структура та обсягах загальних витрат у зарубіжних країнах на соціальний захист та соціальне забезпечення значною мірою залежить від особливості організації системи та рівня економічного розвитку країни.

Значні відмінності між Україною та зарубіжними, зокрема європейськими країнами, спостерігаються після значного сплеску курсу долара та євро порівняно з національною валютою в 2014–2015 рр. Внаслідок цього, суттєві розбіжності між обсягом витрат на соціальний захист європейських країн та України пов'язані з різним рівнем цін, безробіття, демографічним складом населення, відмінностями у системах соціального захисту тощо. Порівняльний аналіз структури загальних видатків на соціальний захист в Україні та ряді європейських країн свідчить, що біля 70% всіх видатків системи соціального захисту України спрямовується на осіб пенсійного віку, що є значно більше, ніж їх спрямовують у країнах-членах ЄС. Так, у 2012 р. в середньому по EU-27 ця частка склала 40,7%, причому, найбільше значення цієї частки у Латвії – 54%, найменше – в Ірландії – близько 21%) [12]. Пенсійна реформа, що проводиться зараз в Україні покликана змінити окреслену ситуацію, знизити дефіцит Пенсійного фонду та видатки бюджету на його покриття [5].

Обмеженість бюджетних коштів спричиняє до невиконання планових показників бюджетного фінансування. Попри пріоритетність фінансового забезпечення соціального захисту населення в Україні у видатках державного та місцевих бюджетів, має місце недофінансування державних соціальних програм. Ці програми є формою бюджетного фінансування соціального захисту та соціального забезпечення і їх недофінансування суттєво позначається не лише на рівні життя населення, а насамперед на спроможності до виживання найбільш вразливих верств населення.

Однією з вагомих причин хронічного бюджетного недофінансування є обтяженість системи соціального захисту населення в Україні значною кількістю пілг та переважно відсутністю адресності при наданні допомоги населенню. Експерти оцінюють загальну вартість пілг, закріплених чинним законодавством України, від 3,8 до 5,8 млрд. дол США на рік [6].

Для оцінки динаміки видатків державного бюджету важливим є їх порівняння стосовно зміни величини ВВП. Впродовж 2012–2016 рр. темпи зростання видатків зведеного бюджету на соціальний захист і соціальне забезпечення суттєво перевищували темпи зростання ВВП (табл. 3).

Таблиця 3

Співвідношення темпів зростання ВВП та видатків зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення

Роки	ВВП, млрд. грн	Темпи зростання, %	Видатки зведеного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення, млрд. грн.	Темпи зростання, %	Відхилення
2012	1408,9	-	125,3	-	-
2013	1454,9	3,3	145,1	15,8	-12,5
2014	1566,7	7,7	138	-4,9	12,6
2015	1979,4	26,3	176,3	27,8	-1,5
2016	2383,2	20,4	258,3	46,5	-26,1

Джерело: розраховано за [7]

За досліджуваний період, темпи зростання видатків на соціальний захист перевищували темпи зростання ВВП в 2016 р. (26,1%) та 2013 р. (12,5%) та в 2015 р. (1,5%), що свідчить про неефективний механізм фінансування соціального захисту та соціального забезпечення в Україні та необхідність оптимізації структури видатків та соціальний захист.

Фінансове забезпечення системи соціального захисту населення в Україні на сьогодні має й інші проблеми, серед яких одна з першочергових для вирішення – недосконалість законодавчої бази. Крім того, чинне законодавство встановлює значно більше різноманітних видів пільг, соціальних виплат та соціальних послуг, ніж це передбачено навіть Конституцією України чи міжнародно-правовими зобов'язаннями України. Ряд зобов'язань у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, які перебирає на себе держава, фактично є привілеями для представників певних професій або окремих соціальних груп та економічно необгрунтовані.

Крім існування великої кількості соціальних пільг, на які мають право соціально незахищені категорії громадян, гострою проблемою є низька якість та ефективності надання соціальних послуг, високі витрати на адміністрування. У зв'язку з цим важливим є залучення, окрім бюджетних, інших джерел фінансування системи соціального захисту населення, а також оптимізація структури розподілу видатків державного та місцевих бюджетів на соціальний захист.

В Україні удосконалення фінансування системи соціального захисту є важливим елементом державної політики, адже в умовах складної фінансово-економічної ситуації, окупації та анексії частини її території, ведення військових дій на сході країни, стрімко знижується рівень життя громадян, їх зайнятість, доступність суспільних благ. Також сьогодні для України, як і інших європейських країн, характерними є загострення демографічних чинників, збільшення людей пенсійного віку на тлі зниження кількості працездатних осіб. При цьому в Україні значна частка населення працездатного віку офіційно не працює, що відповідно знижує загальну суму внесків до страхових фондів.

Таким чином, фінансування соціального захисту населення в Україні супроводжується низкою глибоких проблем та недоліків, які вимагають першочергового втручання. З метою вирішення окреслених проблем необхідно продовжити реформування системи соціального захисту, зокрема здійснити:

- розробку концепції соціальної політики України, як основи, підґрунтя формування вектору подальшого реформування системи соціального захисту населення, включаючи його фінансове забезпечення,
- перегляд кількості бюджетних соціальних програм, їх відповідність сучасним реаліям України та глобалізаційним викликам стосовно необхідності вирішення найгостріших проблем соціального захисту, усунення практики їх дублювання, та виходячи із можливостей їх фінансового забезпечення;
- удосконалення нормативів соціальних видатків, які повинні враховувати специфіку розвитку певної територіальної громади чи адміністративно-територіальної одиниці;
- стимулювання участі недержавного сектора у фінансовому забезпеченні вітчизняної системи соціального захисту.

Фінансове забезпечення соціального захисту населення України з кожним роком в абсолютному розмірі збільшується, водночас фінансові можливості держави є обмеженими з огляду на необхідність здійснення політики оптимального податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Тому удосконалення фінансового забезпечення системи соціального захисту населення потребує стимулювання державою багатоканального фінансування, активізації спрямування фінансових потоків суб'єктів господарювання у соціальну сферу.

Висновки. В умовах продовження рецесії, впливу негативних чинників соціально-економічного характеру, незавершеністю реформ у сфері державних

фінансів в Україні все важче витримувати навантаження, пов'язане з функціонуванням системи соціального захисту населення. На сучасному етапі в країні сформувалася недієва соціальна політика щодо функціонування системи соціального захисту населення та неналагоджений у відповідності до реалій соціально-економічного розвитку країни механізм фінансового забезпечення. Вирішення проблем фінансування вимагає першочергового реформування соціальної політики.

Значний рівень фінансового забезпечення соціальних видатків в Україні не свідчить, що система соціального захисту населення в Україні є ефективною з точки зору доступності та якості надання соціальних послуг і соціальної допомоги. Вона не відповідає вимогам соціальної справедливості, практично відсутня адресність розподілу соціальної допомоги, надання коштів найуразливішим верствам населення, не забезпечує досягнення малозабезпеченими сім'ями мінімального прожиткового стандарту, що встановлений в країні. Тому створення ефективної системи фінансового забезпечення соціального захисту населення є домінуючим завданням на сучасному етапі в Україні та потребує її подальшого реформування.

Серед основних напрямів усунення виявлених проблем необхідно здійснити: розробку концепції соціальної політики України, як основи, підґрунтя формування вектору подальшого реформування системи соціального захисту населення, включаючи його фінансове забезпечення; перегляд кількості бюджетних соціальних програм, їх відповідність сучасним реаліям України та глобалізаційним викликам стосовно необхідності вирішення найгостріших проблем соціального захисту та виходячи із можливостей їх фінансового забезпечення; удосконалення нормативів соціальних видатків, які повинні враховувати специфіку розвитку певної територіальної громади чи адміністративно-територіальної одиниці; розробку заходів стимулювання участі недержавного сектора у фінансовому забезпеченні окремих напрямів системи соціального захисту населення; завершення реформування у сфері державних фінансів стосовно забезпечення повноважень органів місцевого самоврядування у сфері соціального захисту відповідними фінансовими ресурсами; удосконалення планування бюджетних видатків на соціальну сферу.

Одночасно з вирішенням актуальних проблем фінансового забезпечення соціального захисту населення нагальною є реалізація державної політики зростання політики доходів населення, що сприятиме підвищенню платоспроможного попиту в країні, знизить потреби у соціальному захисті та прискоренню соціально-економічного розвитку України, що є перспективою подальших досліджень.

Бібліографічні посилання

1. Антропов В. В. Экономические модели социальной защиты населения в государствах ЕС: автореф. дис. ... д-ра эк. наук / В. В. Антропов. – М.: МГУ, 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.econ.msu.ru/cmt2/lib/a/886/File/antropov.pdf>
2. Державне фінансове забезпечення соціальної сфери. Монографія // За ред. доктора філософії, професора, академіка АЕНУ Т. М. Кір'яна, д. е. н., проф. Ю. В. Пасічника. – Черкаси, видавець Чабаненко Ю., 2012. – 398 с.
3. Качула С. В. Податки як основа реалізації соціальної функції держави / С. В. Качула, Д. А. Бодня, А. А. Поривай // Економічний вісник університету: зб. наук. праць учених та аспірантів. – 2017. – Вип. 34 / 1. – С. 251–259.
4. Качула С. В. Фінансова політика держави і розвиток малого підприємництва: соціальний аспект / С. В. Качула // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка. – 2016. – № 10 / 1. – Т. 24. – С. 3–12.
5. Лисяк Л. В. Роль державного бюджету у зміцненні доходів Пенсійного фонду України / Л. В. Лисяк // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Економіка. – 2016. – Вип. № 10 / 1. – Т. 24. – С. 38–45.

6. Мальований М. Стан та тенденції бюджетного фінансування соціального забезпечення в Україні [Електронний ресурс] / М. І. Мальований // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 5–6(2). – С. 27–30. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2013_5-6\(2\)_9.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecchado_2013_5-6(2)_9.pdf).
7. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/index>
8. Рудик В. А. Соціальний захист громадян: про питання понятійно-термінологічного складу в теорії та практиці / В. А. Рудик // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 3. – С. 100.
9. Руженський М. Соціальний захист населення в умовах формування ринкової моделі економіки України: [монографія] / М. Руженський. – К.: ІПК ДСЗУ, 2013. – 318 с.
10. Соціальний звіт за 2015 рік. Міністерство соціальної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mlsp.kmu.gov.ua/document/188938/2015.doc>
11. Чугунов І. Я. Формування видатків бюджету у системі соціально-економічного розвитку країни / Чугунов І. Я., Ігнатюк І. М. // Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький державний університет імені Григорія Сковороди. – 2016. – № 28 /1. – С. 217–226.
12. Social Expenditure Database / OECD [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd.org/document/9/0,3746,en_2649_33933_38141388_1_1_1_1,00.html.

Надійшла до редакції 09.06.2017